

SÜLEYMAN KAZMAZ'IN HALK KÜLTÜRÜYLE İLGİLİ GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ

Damlanur KÜÇÜKYILDIZ*

ÖZET

Kültür, zaman içerisinde çeşitli sebeplerden dolayı değişim ve gelişim gösterebilir. Kültürün bu gelişim ve değişim aşamalarını tespit etme en önemli görev bilim insanlarına ve araştırmacılara düşmektedir. Yöresel araştırmacılar da halk kültürü incelemelerine önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Türkiye'de folklor çalışmalarının oldukça geç tarihlerde başlaması sebebiyle birçok halkbilimi malzemesi derlenmeyi beklerken yöresel araştırmacılar, derleme ve inceleme çalışmalarıyla bu sürece katkıda bulunmuşlardır. Türk kültürüne hizmet eden araştırmacılardan birisi de Süleyman Kazmaz'dır. Onun Türk kültürü, özellikle Rize halk kültürü üzerine pek çok önemli çalışması vardır. Kazmaz, milliyetçilik hareketlerinin etkisiyle folklor çalışmalarına başlamıştır. Güçlü bir kültüre sahip olmanın milletin varlığını devam ettirme aracı olduğu, bu yüzden kültüre önem verilmesi gerektiği yönündeki düşüncesi, onu Türk kültürüne hizmet etmeye yönlendirmiştir. O, yaptığı çalışmalarla bölgenin kültürel zenginliğini ortaya koymaya çalışmış, bütün sanat dallarında milli kültürün esas alınması gerektiğini öne sürmüştür. Bu makalede, Türk kültürüne ve özellikle Rize halk kültürüne önemli katkıları olan, bu alanda pek çok çalışması bulunan Süleyman Kazmaz'ın halk kültürüyle ilgili görüş ve önerileri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Kazmaz, Halk Kültürü, Halkbilimi, Rize.

SÜLEYMAN KAZMAZ'S OPINIONS AND SUGGESTIONS ON FOLK CULTURE

ABSTRACT

Due to various reasons, culture can change and develop over time. The most important task in determining these stages of development and change of culture is to scientists and researchers. Local researchers have also made significant contributions to folk culture studies. Due to the rather late start in the history of folklore studies in Turkey, while many folklore materials were waiting to be compiled, local researchers contributed to this process through their compilation and review studies. One of the researchers serving the Turkish culture is Süleyman Kazmaz. He has many important works on Turkish culture, especially the folk culture of the province of Rize. Kazmaz began his studies of folklore under the influence of nationalist movements. The idea that having a strong culture is a means of continuing the existence of the nation and therefore giving importance to culture has directed him to serve the Turkish culture. He has tried to reveal the cultural richness of the region with his studies, argued that national culture should be the basis in all branches of art. In this article, the opinions and suggestions of Süleyman Kazmaz, who has important contributions to Turkish culture and especially to the Rize folk culture in this area, has been studied.

Keywords: Süleyman Kazmaz, Folk Culture, Folklore, Rize.

Derleme Makale

Makale Gönderim Tarihi: 24.05.2019; Yayına Kabul Tarihi: 10.08.2019

* Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, RİZE;
ORCID: 0000-0002-2205-1218, E-posta: damlanur.kucukyildiz@hotmail.com

Giriş

Türkiye’de folklor çalışmaları sadece bilim insanlarının araştırmalarıyla değil aynı zamanda pek çok folklor meraklısının uğraşısıyla önemli bir gelişme göstermiştir. Bu folklor araştırmacıları arasında Süleyman Kazmaz önemli bir yer teşkil etmektedir. Onun Türk folkloruna özellikle de Rize kültürüne yaptığı katkılar, adından söz etmemizi gerektirecek nispette ve değerdedir. Milli medeniyetin ve dünya medeniyetinin halk kültürü üzerinde kurulması gerektiği yönündeki dünya görüşü onu halk kültürüne hizmet etmeye yönlendirir. Onun çalışmalarına bakınca köy ve kasabaları dolaşıp yerel folklorla ilgili yöre insanından derlemeler yaptığı görülmektedir. O, Atatürk milliyetçiliği, millet, memleket ve tarih sevgisiyle doludur. Bu sevgide, küçük yaşlardan itibaren halk kültürüyle ilgili yaptığı derleme ve araştırma çalışmalarının yeri büyüktür. Onun halk kültürüyle ilgili görüş ve önerilerini daha iyi anlayabilmek için hayatı ve çalışmaları hakkında kısa da olsa bilgi sahibi olmamız gerekir.

1915 yılında Rize’de doğan Süleyman Kazmaz, ilk tahsilini Çayeli İlkokulunda yapmış, Ortaokulu Rize’de tamamlamıştır. Edirne Erkek Öğretmen Okulunu bitirdikten sonra 1939’da Gazi Eğitim Enstitüsünün Türkçe Bölümünü bitirerek Ankara Bölge Sanat Okulu Türkçe öğretmenliğine tayin edilir (Toygar 2009: 3, 5). II. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla askere alınarak 1940 yılında Sarıkamış’a gönderilir. Sarıkamış’taki askerlik günlerinde çevrede ve yakın köylerde inceleme gezileri yapar ve bunları daha sonra yayımlar (Işık 2006: 2127).1946’da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Şubesini 1950’de ise Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirir. Bir süre avukatlık ve öğretmenliği bir arada yürütür. Daha sonra serbest avukatlık yapar. Avukatlıkla yazı hayatını birlikte devam ettirirken 2007 yılından sonra kendini tamamen yazmaya adanmıştır (Toygar 2009: 5, 6).

Çalışma hayatına ilkokuldan sonra Çayeli Belediyesinde mülazım olarak başlar. Kazmaz, Çayeli Belediyesinde çalışmasının maddi açıdan olduğu kadar kültür açısından da kendisine büyük faydası olduğunu söyler. Rize Ortaokulundaki okul müdürü İsmail Uğuz ve Türkçe öğretmeni Sıtkı Can sayesinde ilk yazıları Rize İl Gazetesi’nde yayımlanır (Toygar 2009: 4). Ayrıca Okul ve Öğretmen, İnan (Trabzon Halkevi Dergisi) ve Ülkü (Halkevleri Dergisi) dergilerinde bazı şiirleri ve Akpınar, Küçük Asya, Birlik, Sivas Folkloru, Türk Kültürü, Erdem ve Türk Dili gibi dergilerde yazıları yayımlanır (Toygar 2009: 9, 15).

Sıtkı Can, *Rize Şairleri* adlı kitabında Rize Ortaokulunda Türkçe öğretmeni iken Kazmaz’ın kendisinin öğrencisi olduğunu, o zamanlar şiire ilgisinin olduğunu ve bazı dergilerde yeni yazılarını okudukça hevesinin arttığını belirtir (Can 1940: 87). Onun yazma yeteneği Halkevi dergilerinde gelişir (Tan 2013: 262). Onu halk kültürü alanında çalışmaya yönlendiren kişi ise Ahmet Kutsi Tecer’dir (Kazmaz 1976: 36). Ahmet Kutsi Tecer’le tanışmasını şu şekilde anlatır: “Ankara Halkevi bir yarışma açmıştı. Memleket hikâyeleri diye. Ben de iştirak ettim. Hikâyem Kaptanpaşa yolunda geçen tam bir memleket hikâyesiydi. Halkevi hem küçük memleket hikâyeleri diye bir kitap bastırdı hem de ben Kestanekarası diye hikâyelerimi bir araya topladım, orada neşrettim. Kutsi Bey, o hikâyeyle tanıdı beni. Ankara’ya onun sayesinde tayin edildim. Ondan sonra bir asistan gibi yanında bulundurdu.” (Kar 2014: 124). Kendisinden hocam diye bahsettiği Ahmet Kutsi Tecer’in hayatı ve eserlerini kaleme aldığı *Ahmet Kutsi Tecer Hayatı ve Eserleri* adlı 2008 yılında yayımlanan bir kitabı da vardır. Süleyman Kazmaz, Kamil Toygar, Cihan Yamakoğlu, Veysel Atacan ve Ahmet Edip Uysal ile birlikte Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfını

kurar (Atacan 2009: 144) Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı kurulduktan sonra Kazmaz'ın halk kültürü araştırmalarına daha çok yöneldiği görülmektedir.

2013 yılında Ankara'da vefat eden Kazmaz'ın¹ halk kültürüyle ilgili yapmış olduğu pek çok çalışma vardır. Birçok kitabı, pek çok makalesi olan Süleyman Kazmaz'ın yazdığı roman ve hikâyelerin dışında kitaplarının ve makalelerinin çoğu folklorla ilgilidir. Özellikle Rize folkloruyla ilgili yapılan çalışmalara baktığımızda onun öncülüğü dikkat çekmektedir (Küçük yıldız 2018). Kazmaz'ın makalelerinin yanında çeşitli ülke ve şehirlerde sunmuş olduğu bildirileri de vardır. Bir yandan çeşitli ülkelerde düzenlenen kongrelere katılarak yurt dışındaki gelişmeleri takip eden Kazmaz, diğer yandan yurt içi gezilerinde derleme çalışmalarını büyük bir zevkle sürdürür. Onun çalışmaları sayesinde Rize'nin pek çok kültürel varlığı derlenmiş ve günümüze ulaşmıştır. Özellikle Rize kültürü hakkında inceleme yapan bilim insanı ve araştırmacılar için Kazmaz'ın çalışmaları birer baş ucu kaynağı olma özelliği taşımaktadır. Görüldüğü üzere Kazmaz, hem eğitimci, hem hukukçu hem de iyi bir araştırmacı olarak çok yönlü bir kişiliğe sahiptir.

Onun halk kültürüyle ilgili önemli çalışmaları arasında şunlar sayılabilir: Çıldırılı Âşık İlyas Anlatıyor (Âşık İlyas'ın Rüyasında Aşk Bâdesi İçmesi) (1946), Köy Tiyatrosu (1950), Rize Halk Şairleri (Halk Edebiyatı Alanında Bir Araştırma) (1976), Halk Kültürü Ürünlerinde Telif Hakkı (1990), Rize Yemekleri ve Yemek Kültürü (Halk Kültürü Alanında Bir Araştırma) (1992), Çayeli Halk Şairleri Halk Kültürü Alanında Bir Araştırma (1993), Çayeli Geçmiş Günler ve Halk Kültürü (1994), Beyazsu Köyü (Bir Köy Araştırması) (1994), Sarıkamış'ta Köy Gezileri (1994), Milli Mücadele'de İpsiz Recep ve Rizeli Gönüllüler (1996), Kastamonu Geçmiş Günler ve Küçük Sanat Hayatı (1997), Rize-Çayeli Halk Kültürü Araştırmaları-I (1998), Barla Geçmiş Günler ve Halk Kültürü (2000), Rize-Çayeli Halk Kültürü Araştırmaları II (Küçük Sanat Hayatı) (2001), Rize-Çayeli Halk Kültürü Araştırmaları III (Hatıralar-İncelemeler-Derlemeler) (2003).

Çalışmalarında yemek kültürü, destanlar, atma türküler, mâniler, ninniler, bilmece, arıcılık, balıkçılık, kalaycılık, kaşıkçılık, sepetçilik, evlenme gelenekleri, inanışlar, yakarışlar, beddualar, çocuk oyunları, giyim-kuşam, halk takvimi, halk hekimliği gibi halkbiliminin içerisine giren birçok konuya yöresel araştırmalarında yer vermiştir. Onun eserlerine bakıldığında yöreyle ilgili hemen her konuya değindiği görülecektir. Ömrünü halk kültürüne adanmış biri olan Kazmaz, çalışmalarıyla üzerinde gereği kadar durulmayan bir bölgenin halk kültürünü derlemiş, arkasında bıraktığı eserlerle kültürün kuşaklar arası aktarımına öncülük etmiştir.

Kazmaz'ın derlediği bilgilere yazılarında ayrıntılı bir şekilde yer verdiğini görmekteyiz. Bunun sebebini ise halk kültürü çalışmalarının amacının insanımızı düşünceleriyle, eserleriyle ortaya koymak olduğuna, bu araştırmaların Anadolu insanının sesini duyurması, onları anlatması gerektiğine bağlar. Onun derleme çalışmalarında kullandığı yöntemi kitaplarının başında genellikle belirttiğini görmekteyiz. Kitaplarındaki dipnotlarda bilgilerin hangi kaynak kişilerden, hangi tarihte alındığına da yer vermiştir. Bu da onun zamanına göre amatör bir derlemeci olmadığını bize göstermesi açısından önemlidir. Metin içinde geçen bir konuya açıklamada bulunması gerekiyorsa bunu da yine dipnotlarda ifade etmiştir.

Folklor ürünlerini kişileri ve toplumları geliştiren kültür eserleri olarak nitelendiren Süleyman Kazmaz, folklor terimine karşılık olarak halk bilgisi, halk kültürü ve folklor kelimelerinin hepsini kullanmıştır; fakat eserlerinde yaygın olarak halk kültürü ifadesini

¹ Erişim Tarihi: (30.01.2018) <http://www.biyografya.com/biyografi/13199>

tercih etmiştir. Dolayısıyla Kazmaz'dan bahsederken folklorla ilgili görüşleri yerine halk kültürüyle ilgili görüşleri ifadesini kullanmak daha uygundur.

Halk Kültürüyle İlgili Görüşleri

Süleyman Kazmaz, halk kültürü ürünleri üzerine yoğunlaşırken halk kültürünün ne olduğunu açıklama ihtiyacı da duymuştur. Onun halk kültürü tanımından önce halkın niteliği hakkındaki görüşüne değinmek gerekir. Kazmaz'a göre: *"Halk kelimesi genellikle, belli bir topluluğu anlatmakla birlikte, bazı özellikler dolayısıyla belirgin bir anlamı kapsamaktadır: Dünya görüşü, ortak düşünce ve ortak değerler, inanışlar, görenek ve gelenekler, yaşayış şekli, tarihin akışı içinde uygulanan korunma yöntemleri ve mücadele vasıtaları bunların başında gelir. Zaman boyunca gücüyle kendini kabul ettirme, başkalarına mahkûm ve bağımlı yaşamama hali de halk olarak tanımlanan topluluğun nitelikleri arasında yer alır. Halkın kişiliği, kendine özgü güçlü bir kültüre sahip olması noktasında kendini gösterir."* (Kazmaz 2001a: 298).

Halk kültürü ise *"toplumların dış etkenlerden uzak kalarak istek ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kendi yaratıcı güçleri, çevre kaynakları ölçüsünde ortaya koydukları ve zaman boyunca bir arada yaşayarak meydana getirdikleri eserlerin bütünüdür şeklinde tanımlanabilir."* Bu açıdan bakıldığında halk kültürü, toplumun kendi gücüyle ve imkânlarıyla ürettiği eserlerden oluşur. Kazmaz, burada kültür için gerekli görülen unsurlar arasında halk tarafından üretilme ve zaman boyunca meydana gelmeyi sayar (Kazmaz 2001a: 298).

Süleyman Kazmaz, halk kültürünün ne olduğuna değinirken aynı zamanda ne olmadığını da ele alır. Ona göre, halk kültürü sadece belli yerlerdeki yerleşik toplumlarda oluşan, zamanla görevini tamamlayarak kullanılmak, korunmamak yahut yazıya geçirilmemek yüzünden kısmen ya da tamamen yok olan bir kültür olarak düşünülmemeli, toplumla birlikte akıp giden bir kültür sayılmalıdır (Kazmaz 2001a: 301). Yani halk kültürü her daim, toplum var olduğu sürece devam eden bir kültür olarak düşünülmelidir. Toplumla birlikte akıp giden bir kültür ifadesinden, kültürün çeşitli etkenler yüzünden zamanla değişikliğe uğrayabileceği yönünde bir çıkarımda da bulunulabilir.

Kültür, ayrıca bir mücadele vasıtasıdır. İnsanlar ve toplumlar sürekli tehlikelerle karşı karşıya kaldıkları için korunma ve savunma amacıyla mücadele içinde yaşamlarını devam ettirirler. Güçlü kültüre, üstün mücadele araçlarına sahip olanlar varlıklarını koruyup yüceltir, sayılarını arttırarak devam ettirirler. Yeni bir kültüre erişemeyenler ise geri ve başka milletlere bağımlı hâle gelirler. İşte bu yüzden insanlar ve toplumlar daima kültüre önem ve değer vermek zorundadırlar. Kazmaz, kültürün bu açıdan incelenmesi gerektiğini belirtir (Kazmaz 2001a: 297).

Süleyman Kazmaz, halk kültürü çalışmalarının amacına da değinir. Ona göre bu çalışmaların amacı, sadece kültür tarihine mal olan ya da mal olmakta bulunan eserleri derlemek değil, geçmişte neler yapılabildiğini belirleyerek geleceğe ışık tutmak, ileriye yönelik atılımların ortamını ve kaynağını hazırlamak, günümüze kadar ihtiyaç duyulanları yaratan gücün bundan sonra da gerekenleri üretebileceği inancını ve düşüncesini yerleştirmektir. Kuşakların eserleriyle birlikte yaratma güçlerini de sonrakilere devrettiklerini, her kuşağın öncekilerin yaptıklarını gördükçe aynı işleri yapabileceği konusunda kendine güven duyduğunu ve bu sayede de yaratma ve güvenme konusunda arada bir bağ meydana geldiğini belirtir. Bu yüzden de halk kültürü ürünlerini derlemek ve korumanın milli kültür ve geleceği kurma davası olduğunu vurgular (Kazmaz 1992: 8). Kazmaz'ın bu görüşünden, halk kültürü çalışmalarının toplumların gelişmesi ve güçlenmesi için gerekli olduğu, halkların atılım yapmaları için kendi güçlerine inanmaları

gerektiği anlaşılmaktadır. Ona göre atılımlar, milli güç ve milli kaynaklar üzerinde kurulmalı, milletin yaratıcı gücünün ancak halk kültürüyle harekete geçeceğini bilinmelidir.

Yukarıda da derleme çalışmalarının neden gerekli olduğu yönündeki görüşlerini belirttiğimiz Kazmaz, bunları birkaç açıdan değerlendirir. Birincisi halk kültürü eserlerinin nitelikleri itibariyle zaman içinde unutulup ya da ortadan kalkacağı yönündeki düşünceden dolayıdır. İkincisi, Atatürk'ün milli kültürü muasır medeniyet seviyesine çıkarmak ve yeni bir medeniyet kurma düşüncesinden hareketle bu ilerlemenin temelini ancak halk kültürüyle kurulacağı yönündeki düşüncesidir. Bu yüzden halk kültürü eserlerini işleyerek yeni ve ileri bir medeniyet kurulabileceğini ileri sürer (Kazmaz 2000: 5). Üçüncüsü ise Türk medeniyetinin geniş bir coğrafyada birbirine bağlı bir bütünlük içinde gelişmesidir. Benzer düşünce, inanış ve uygulamaları Türklerin yaşadıkları başka yerlerde de görmenin mümkün olduğunu belirtir ve bu yüzden derleme çalışmalarının önem arz ettiği üzerinde durur (Kazmaz 2000: 6).

Kazmaz, halk kültürü alanında yapılan derlemelerin bölgenin özelliklerini yansıtması açısından milli bir nitelik taşıdığını ve yörenin kültür yönünden zenginliğini gösterdiğini ifade eder (Kazmaz 1994a: 2). Yani yapılan derlemeler hem yörenin maddi ve manevi kültür zenginliğini yansıtır hem de milli bir özellik taşıdığı için birlik ve beraberliği sağlar.

Üstün düzeyde bir Türkiye'nin yaratılabilmesinin, geçmişin bilinmesine bağlı olduğunu ifade eden Kazmaz, halk kültürü araştırmalarının bu yüzden büyük öneme sahip olduğunu söyler (Kazmaz 1994b: 3)

Kazmaz'a göre şartlarımız itibariyle halk kültürü daha çok köy kültürü anlamına gelir. Bunun sebebi olarak geçmiş dönemlerde ülke nüfusunun çoğunun köylerde yaşamasını; köylerin genellikle dış etkenlerden uzak kalıp kendi kültürü içinde varlığını sürdürmesini gösterir. Bu yüzden köylerden ve halk kültürünün yaygın olduğu kasabalardan büyük şehirlere yapılan göçlerin halk kültürünün yavaş yavaş yok olmasına yol açtığını söyler. Bunların yaşanmaması için önleyici tedbirler alınmasını, özellikle derleme çalışmalarının gerektiğini ve halk kültürü müzelerine ihtiyaç olduğunu vurgular (Kazmaz 1992: 15). Bunun yanında kasaba ve şehirlerimizin de halk kültürü açısından çevre özelliği taşıdığına değinir (Kazmaz 2001a: 300). Kazmaz, derleme çalışmalarına gösterilmesi gereken önemi de bu ifadelerle dile getirmiş olur. Halk kültürü olarak daha çok köy kültürü anlaşılmasına rağmen günümüzde kent kültürünün hatta internet kültürünün de halkbilimi çalışmalarının içerisinde değerlendirildiğini unutmamak gerekir. Süleyman Kazmaz da kasaba ve şehirlerin de halk kültüründe çevre özelliği taşıdığına değinir.

O, kültürün nasıl doğup geliştiği üzerinde de bir açıklamada bulunur. Maddi ve manevi açıdan kültürü yaşama ve mücadele vasıtası olarak gören Kazmaz, onun meydana getirilmesinde bazı engellerin aşılması gerektiğini belirtir. Kültürün toplumların istek ve ihtiyaçları doğrultusunda, yaratıcı güçleri oranında, çevrenin, kaynakların sağladığı imkân ve şartlar ölçüsünde doğup geliştiğini ifade eder (Kazmaz 2001a: 297).

Süleyman Kazmaz, milli kültürün toplumların özelliklerini ve niteliklerini yansıttığını, Atatürk'ün milli kültürden bunu kastettiğini söyleyerek milli kültürü şu şekilde tanımlar: *"Türk milletinin eseri olarak Orta Asya'da doğan Anadolu'da geliştirilen, yabancı unsurlardan arındırılmış maddi ve manevi eserlerin bütünü milli kültürdür."* Bu özellikleriyle milli kültürün medeniyetin ilk aşaması olduğunu, ondan sonra milli

medeniyet ve dünya medeniyeti aşamalarının geldiğini söyler. Milli medeniyetin ise milletlerin milli kültür ya da halk kültürü üzerinde ve dünya ölçüsünde kurdukları medeniyet olduğunu belirtir. Milli medeniyetin, milletlerin diğer milletler arasındaki yüceliğini kabul ettirmesini sağlayan ileri ve üstün eserlerden oluştuğunu ifade eder (Kazmaz 1997: 21).

Çalışmalarında Atatürk'ün görüş ve düşüncelerini ilke edinen Kazmaz, halk kültürü çalışmalarını Atatürkçü düşünceyle Türk kültür değerlerini bütünleştirerek ortaya koymuştur (Kutanoğlu 2018: 78). Atatürk düşüncesinin temelini Batı'ya ulaşmak değil çağı aşmak olduğunu, Atatürk düşüncesinden hareketle mutlu bir dünya düzeninin kurulabileceğini yazılarında dile getiren Süleyman Kazmaz, milli kültür üzerinde çağdaş medeniyeti açacak yeni bir medeniyet kurulacağından söz eder. Atatürk düşüncesinin laik hukuku getirmiş olmakla birlikte geçmiş dönemlerin kültürünü kenara itmediğinden bahsederek Atatürk'ün gösterdiği muasır medeniyet seviyesine ulaşmanın milli kültüre sahip çıkmakla olacağı kanaatine varır.

Süleyman Kazmaz, Atatürk ülküsüne bağlanmanın, Atatürk düşüncesine, demokrasiye, hak ve özgürlük ilkelerine karşı olan, toplumu huzursuzluğa sürükleyerek milletin gelişmesine karşı olan akım ve eylemleri önlemenin, kültür çalışmaları dönemine girmenin hepimizin ödevi olduğunu, Türk gençliğinin yılmadan bütün gücüyle millî ülküye doğru yürüyeceğini söyler (Kazmaz 1969: 195).

Kazmaz, toplumların yaratıcı güçleri ve kaynakları eşit olmadığı için onlar arasında kültür farklılıkları olduğunu, bu farklılığı gidermek için toplumlar arasında kültür alış-verişi olduğunu söyleyerek bir noktaya dikkat çeker. Kültür alış-verişlerinde önemli olan noktanın akışın, yararlanmanın hangi doğrultuda gerçekleşeceği meselesi olduğunu, genellikle bu alış-verişlerinin yönünü yaratıcı gücün belirlediğini söyleyerek yeterli ve gerekli yaratıcı güce sahip olmayanların, ayrıca yeterli kaynak bulunduğu hâlde gerekli oranda güçlü olmayanların yabancı kültürlerin istilasına uğramalarının kaçınılmaz olduğunu dile getirir (Kazmaz 2001a: 297).

Halk kültürünün uzun ömürlü olmasını toplumların gücüne bağlayan Süleyman Kazmaz, toplumların güçlü olup güçlü kalmalarını ise kendi kültürlerine bağlar. Milletlerin kültürlerini ihmal etmelerinin yıkılışlarını kendi elleriyle hazırlamış olacakları sonucunu doğuracağını söyleyerek başka kültürlerden yararlanmak gerekiyorsa bu kültür unsurlarının milli kültür içinde eritilmesi gerektiğini belirtir (Kazmaz 2001a: 321; 2003: 433, 434). Milletlerin yeni atılımlar yapmasının halk kültürüyle gerçekleşeceğini, bu yüzden de düşünce ve sanat adamlarının görevinin halk kültürü eserleri üzerinde çalışarak bugünkü ve yarınki kuşaklara milli nitelikli, üstün değerde düşünce ve sanat eseri sunmak olduğunu söyler (Kazmaz 2001a: 321). Ona göre silahsız saldırının başlıca yolu milli kültürü ortadan kaldırmaktır (Kazmaz 2003: 435). Kazmaz'ın bu görüşleri yukarıda dile getirilen düşünceleriyle hemen hemen benzerlik göstermektedir. Başka kültürlerden yararlanılabileceğini, fakat eğer bu yapılacaksa başka milletlerin kültürel unsurlarının kendi kültürümüzde eritilerek yapılması gerektiğini vurgular. Bir millet başka bir milleti yok etmek isterse bunu milli kültürü yok etmekle başarabileceğini söyler. Ona göre toplumlar gelenek, görenek, inanış ve dünya görüşüyle uygarlık kurar ve yükselir.

Her fırsatta toplumun gelişmesi ve ilerlemesi için milli kültüre ve halk kültürüne ihtiyaç olduğunu, halk kültürünü esas alarak yeni ve ileri bir medeniyet kurulabileceğini dile getiren Süleyman Kazmaz, halk kültürünün de toplumun ihtiyaçlarından doğduğunu söyler. Yani kültür, dolayısıyla eserler ve düşünceler, doğdukları çevrenin meselelerini

çözümlemek amacına yöneliktir. Bu eserler daha çok içinde doğdukları toplumun sorunlarını çözmeye yöneliktir. Bu yüzden bu eserler ve düşünce düzenleri başka ülkelere aktarıldıkları zaman çoğunlukla kendi toplumlarının menfaatleri doğrultusunda gelişirler. Kazmaz'ın bunu söyleme sebebi Osmanlı Devleti'ni tekrar güçlü duruma getirmek için girişilen yenilik hareketlerinde daima Batı'nın örnek alınmasıydı. Oysaki Batı'nın ortaya koyduğu düşünce düzeni kendi ülkelerinin kalkınmasına yönelikti. İşte bu yüzden onları taklit yerine yükselmek için milli kültürden, halk kültüründen kaynaklanan düşünce ve yöntemlerin uygulanmasının gerektiği üzerinde ısrarla durur (Kazmaz 1994a: 3).

Halk kültürünün toplumun ihtiyaçlarına göre yine toplumun içinde doğduğuna, toplumun ilerlemesinde ve birçok konuda halk kültürü esas alındığı sürece toplumun kişiliğini koruyacağına ve kalıcı olacağına değinen Kazmaz, toplumu tanımanın ilk şartı olarak halk kültürünü, gelenek ve görenekleri bilmeyi gösterir. Bu eserler toplumun içinden doğmakla birlikte zamanla çeşitli etkenler ve yeni ihtiyaçlar yüzünden değişebilir. Halk kültürünü araştırırken toplumda beliren yeni yönelişleri de göz önünde bulundurmamak gerektiğini söyler (Kazmaz 1994a: 3, 4).

İnsanın var olmasını kültüre bağlayan Kazmaz, meydana getirilen eserlerin kişinin kendini veya soyunu ayakta tutacağından, tabiat kaynaklarından yararlanmasını sağlayacağından söz ederek halk kültürünün iki bölümde ele alınmasını uygun görür:

İnsana ve topluma dayalı halk kültürü,

Tabiat kaynaklarına dayalı halk kültürü.

İnsanların maddi ihtiyaçlarını tabiat kaynaklarından karşıladıklarını, yaşamının bir yönü ile kişinin çevresinden yararlanarak varlığını koruması ve sürdürmesi anlamını taşıdığını söyleyerek kültürün bir bölümünün çevre, yani tabiat kaynakları üzerine kurulup geliştiğini dile getirir (Kazmaz 1994a: 4, 5).

Kazmaz, halk kültürü eserlerini kullanılan malzemeye ve karşılanan ihtiyaca göre iki bölümde incelendiğini belirterek bunların maddi kültür eserleri ve manevi kültür eserleri olduğunu ifade eder. Dış dünyanın ihtiyaçlarını karşılayan eserlerin maddi kültür eserleri olduğunu belirtir (Kazmaz 2001a: 304). Halk kültürünün ikinci bölümünün ise manevi eserlerden meydana geldiğini söyleyerek şiir, masal, hikâye, muamma, musiki, tiyatro, halk oyunları vb. örnekleri verir (Kazmaz 2001a: 312, 313).

Süleyman Kazmaz, halk kültürünü değerlendirirken iki özelliğin dikkate alınması gerektiğine vurgu yapar. Bunlar; dış etkenlerden uzak kalma ve tarihten gelen bir miras olmadır (Kazmaz 2001a: 320). Halk kültürünün günümüzdeki durumuna bakarsak dış etkenlerden uzak kalmanın mümkün olmayacağını görebiliriz. Halk kültürü ürünleri sürekli dış etkenlere maruz kalmakta, zamanla değişmekte, gelişmekte ya da yok olmaktadır.

O, yazılarında halkevlerinin işlevlerine de değinir. Kazmaz, okulun toplumun bütün ihtiyaçlarını karşılayacak durumda olmadığını, bu yüzden eğitim için okul dışında kurumlara ihtiyaç olduğunu söyleyerek halkevlerinin aynı zamanda okul hizmeti gördüğünü dile getirir. Sanat ve edebiyat alanında çalışma ortamı sağlanması sayesinde gençlerin yeteneklerine göre kendilerini geliştirme imkânı bulduklarını belirtir. Meslek erbabının bilgi ve tecrübelerini karşılıksız olarak topluma sunmalarının, onlara daha çok yarar sağlamalarının halkevleri sayesinde gerçekleştiğini, insanların halkevleri çatısı altında birleşerek yükselmek ve geleceğe hazırlanmak imkânı bulduğunu ifade eder. Halkevlerinin halkı aydınlatmak, millî ve tarihî günler düzenleyerek onları yabancı akımların etkisinden korumak imkânı sunduğunu, ayrıca halkevlerinin yayınlarının

memlekette geniş bir yazar topluluğu kazandırdığını da sözlerine ekler. (Kazmaz 1996: 166, 167).

Halkevlerinin köye açılan yolun başında geldiğini belirten Kazmaz, köy incelemelerinin, değişik konularla ilgili düşünce yazılarının kitaplarla dergilerle okuyucuya aktarılmasının halkevlerinin unutulmaz çalışmaları arasında olduğunu da belirtir (Kazmaz 1994c: 6).

Toplumları anlamanın, tanımanın ve öğrenmenin başlıca yolunun halk kültürü olduğuna birçok eserinde vurgu yapan Kazmaz'ın, mimari yapı, halk hukuku, halk kültürü müzeleri ve el sanatlarıyla ilgili de görüş ve önerileri vardır.

Mimari

Süleyman Kazmaz'ın üzerinde durduğu konulardan biri de mimaridir. Beton binaların gün geçtikçe yaygınlaştığını belirten Kazmaz, bunların dış görünüş itibariyle soğuk ve çirkin bir görüntü sergilediğini söyleyerek yapı tekniğini yenilerken halk kültürünün yaygın olduğu yerlerde evlerin kendine özgü güzelliğini korumak gerektiğini dile getirir (Kazmaz 1992: 264).

Kazmaz, Türk toplumunun ihtiyacını karşılayacak yeni mimarlık eserlerinin memleketin olanakları ve halk kültürünü inceleyerek ortaya konulması gerektiği konusu üzerinde durduktan sonra bunların milli nitelikte olmasının milli mimarinin yolunu açacağını vurgular. Kazmaz'a göre bu düşünce bütün sanat dallarına uygulanmalıdır (Kazmaz 2001a: 322). Yani bütün sanat dallarında halk kültürü esas alınmalıdır.

El Sanatları

Kazmaz, el sanatları üzerine özellikle yoğunlaşır. Tarihte önemli bir yer tutan bu sanat dalını unutulmaktan kurtararak geleceğe aktarılmasında büyük yarar olduğunu, bu sayede geçmişle gelecek arasında bir bağ kurulacağını söyler (Kazmaz 2001b: 21)

El sanatlarının maddi ihtiyaçları karşılama dışında güzellik duygusunu doyuran yönleri de olduğunu belirterek müzeleri süsleyen tarihi varlıkları buna örnek olarak gösterir (Kazmaz 2001b: 21).

El sanatlarındaki yaratıcılığa karşın büyük sanayide insanın sadece üretici durumuna düştüğünü, bu yüzden eşya tutkusunun yanında insanın üreten ve tüketen bir varlık olmaktan kurtulamadığını söyler (Kazmaz 2001b: 22).

Kazmaz'a göre büyük sanayi ne kadar başarılı olursa olsun yine de el sanatlarının yerini dolduramaz (Kazmaz 2001b: 21). Kazmaz, küçük sanat hayatında manevi ve insani değerlerin esas olduğunu, insanların birbirini sevip bencillik yüzünden kavgalara girişmediğini ve huzur içinde yaşadıklarını ifade eder. Bu açıdan dünyanın barışa kavuşması küçük sanat hayatının insancıl yönünün sanayi medeniyetine hâkim kılınmasına bağlıdır. Bu sebeple küçük sanatlarla büyük sanayinin karşılaştırılması, düşünce ve inanışların sanayi döneminde de benimsenmesinin insanın basit bir üretim ve tüketim vasıtası olmaktan kurtulmasını, üstün değer düzeyine yükselmesini sağladığını dile getirir (Kazmaz 2001b: 23).

Halk Hukuku

Süleyman Kazmaz, hukukî düzenlemelerde halk hukukunun hareket noktası olarak alınıp milli bir hukuk yaratılması gerektiğini vurgular. Bu zamana kadar bu yöntem uygulanmadığı için hukuk hayatımızın üçlü bir yapıya büründüğünü belirterek toplumların daima gelişme halinde olduğundan hukuk hayatında sürekli yeni

düzenlemeler yapılması gerekliliğini ifade eder. Fakat bu düzenlemelerin milli hukuk kaynaklarıyla yeni ihtiyaçlar dikkate alınarak yetkili kurullar tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini, bu yapılırken başka milletlerin hukukundan da yararlanılması gerektiğini, ancak bu yararlanmanın taklit şeklinde değil de milli hukukla uyum sağlayacak ve toplum hayatında çatışma oluşturmayacak şekilde olması gerektiğini dile getirir (Kazmaz 2001a: 323).

Kazmaz halk kültürünün bir bölümü olan halk hukukunun gerek özel, gerekse kamu hukuku alanında çağdaş bir hukukî düzenlemenin kaynağı olabileceği kanısındadır. (Kazmaz 2004: 189) Onun hukukçu biri olarak bu tavrı önem arz etmektedir. Zamanın akışı içinde toplumda, insanlar arasında meydana gelen meselelerin, anlaşmazlıkların çözüm yollarını içeren halk hukukunun hukukî düzenlemeler açısından zengin bir hazine olduğunu söyler (Kazmaz 2004: 212). O, milli kültürün en önemli bölümünün kanunlarımızda daha geniş yer almasından, hukukî düzenlemelerin bu kaynak üzerine kurulmasından yanadır. Kazmaz, halk hukukunun kanunların tedvininde esas alınması düşüncesinin bütün geleneklere uyulması gereken zorunlu kurallar olarak bakılması anlamına gelmediğini, milli bünye ile uyum sağlayacak, yabancı sayılmayan, uygulamada kişi ve toplumla çatışma durumuna düşmeyecek hukuk düzenlemelerinde genel nitelikteki ilkelerin tespitinde halk kültürünün yol gösterici olacağını belirtir. Türk halk kültürünün Atatürk medeniyetinin hukuk bölümünü yaratacak kaynakların başında geldiği düşüncesindedir (Kazmaz 2004: 189, 190).

Halk Kültürü Müzeleri

Son zamanlarda halk kültürü müzelerinin sayısında artış olmakla birlikte, yeterli oranda bu konuya yoğunlaşmadığı görülmektedir. Halk kültürü müzelerinin yaygınlaşmasıyla halk kültürü ürünlerinin müzeler aracılığıyla gelecek nesillere aktarılması sağlanabilir. Halk kültürü arşivlerine ihtiyaç da yine zaruridir. Halk kültürü malzemeleri bir kurum altında konularına göre toplanabilirse, bu durum hem araştırmacılar için folklorla ilgili çalışmalarda kolaylık sağlar hem de kişilerin şahsi arşivlerinde bu ürünlerinin yok olmasına engel olunarak kuşaklar arası kültür aktarımına imkân tanınmış olur.

Süleyman Kazmaz da halk kültürü arşivi ve müzelerinin gerekliliği üzerinde yoğunlaşır. Kazmaz, maddi kültür ürünlerinin yok olmasını önlemek ve kuşaklar arasındaki kültür bağına korumak açısından halk kültürü müzelerine fazlasıyla ihtiyaç olduğunu belirtir. İllerde kurulması düşünülen bu müzelerde, sahiplerinden satın alma ya da bağış kabul etme yoluyla geçmiş dönemlere ait halk kültürü varlıklarını toplamak ve sergilemenin bu konuda yapılacak hizmetlerin en büyüğü olduğu üzerinde durur. (Kazmaz 1990: 108). Onun yıllar önce dile getirdiği bu düşüncesine baktığımızda günümüzde hâlen halk kültürü müzelerinin yeterli sayıda ve işlevsel olmadığı söylenebilir.

Kazmaz, günümüzde varılan noktanın arşivciliği gerekli kıldığını dile getirerek arşivde yayımlanmış ürünlerin illere, konulara, sahip kaynak kişi, araştırmacılara; yayın, derleme ve tescil tarihlerine göre sicillerinin tutulması gerektiğinden söz eder. Ortaya koydukları, derledikleri eserleri yayımlama imkânı bulamayan halk sanatçıların, araştırmacıların ve kaynak kişilerin ellerinde bulunan halk kültürü ürünleriyle çeşitli sebepler yüzünden yayımlanamayan eserlerin koruma süresi dolana kadar arşivde saklanması gerektiği, kanunî süreler dolunca yayına aktarılması gerekliliği üzerinde durur (Kazmaz 1990: 105). Yine halk kültürü ürünlerinin arşivlenmesinin Süleyman Kazmaz'ın dile getirdiği gibi günümüzde gerekliliği herkes tarafından bilinmekte; fakat bu konu üzerine de kurumların çok fazla eğilmediği anlaşılmaktadır.

Sonuç

Süleyman Kazmaz, ömrünü halk kültürüne adanmış biridir. Uzun yıllar köylerde derleme çalışmalarında bulunmuş ve derlediği bu ürünleri kitaplarıyla, makaleleriyle ortaya koymuştur. Onun eserleri özellikle hakkında çok fazla çalışma olmayan Rize için oldukça kıymetlidir. Kazmaz, Atatürk milliyetçiliği etrafında gelişen memleket sevgisiyle doludur. Bu sevgisini besleyen kaynağı ise küçük yaşlarda halk kültürü araştırmalarına verdiği önemde aramak gerekir.

Süleyman Kazmaz'ın eserlerinde sürekli ülkenin gelişmesi ve kalkınması için halk kültürünün, milli kültürün esas alınması gerekliliği vurgusu yapılır. O ancak kültürleri kuvvetli olan toplumların ayakta kalabilme imkânı bulabildiğini dile getirir. Halk kültürünün ise bu açıdan önem arz ettiği üzerinde durur. Ona göre milletin yaratıcı gücü ancak halk kültürüyle ortaya çıkabilir. Türk kültürünün özgürlük, hoşgörülülük, insanı sevmeye ve yüceltme gibi düşünceler üzerine yükseldiğini söyleyen Kazmaz'a göre halk kültürü çalışmaları sadece halkın yarattığı eserleri derlemekle kalmamakta, aynı zamanda yeni bir medeniyetin temsilini oluşturma imkânı taşımaktadır. Ona göre; halk kültürü insanın maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayacak zenginliktedir. Bu bilgiler hayat boyu edinilen tecrübeler sonucunda elde edilmekte, kuşaktan kuşağa aktararak varlığını devam ettirmektedir. Bu da uzun gözlem ve deneyler sonucu oluşmaktadır. Sağlam bir toplum yapısının ancak halk kültürüyle sağlanabileceğini dile getiren Kazmaz, toplumda insanlar arasında meydana çıkan anlaşmazlıkların çözümünde halk kültürünün esas alınmasını, yine halk kültürünün yaygın olduğu yerlerde halk mimarisinin göz önünde bulundurulmasının gerekliliğini savunur. Tarihte önemli bir yere sahip olan el sanatlarının unutulmaktan kurtarılarak geleceğe aktarılmasının yararlılığından, bu sayede geçmişle gelecek arasında bağ kurulabileceğinden söz eder. Yine maddi kültür ürünlerinin yok olmasını önlemek için halk kültürü müzelerine fazlasıyla ihtiyaç olduğunu belirtir.

Kazmaz, teknolojik imkânların çok da el vermediği bir zamanda yaptığı derleme çalışmalarıyla gelecek nesillere unutulmaya yüz tutan eserler bırakmış, bölgenin zenginliğini de ortaya koymuştur. Onun halk kültürüne yaptığı hizmetler sayesinde günümüz araştırmacıları, yapılan yöresel çalışmalarda onun eserlerinden faydalanabilmekte, onun çalışmalarıyla kapalı kalan konuların açığa çıkarılmasında kolaylık sağlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- ATACAN, Veysel (2009). "Süleyman Kazmaz". *Süleyman Kazmaz'a Armağan*. (hzl. Kamil Toygar - Nimet Berkok Toygar). Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları: 143-144.
- CAN, Sıtkı (1940). *Rize Şairleri*. Giresun: Akgün Basımevi.
- İŞİK, İhsan (2006). *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*. Ankara: Elvan Yayınları.
- KAR, Fatih Sultan (2014). *Rizeliyim Rizeli*. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- KAZMAZ, Süleyman (1969). *İnsanca Bir Dünya Sorunlar ve Düşünceler*. Ankara: Kardeş Matbaası.
- KAZMAZ, Süleyman (1976). *Rize Halk Şairleri Halk Edebiyatı Alanında Bir Araştırma*. Ankara: Pars Matbaası.

- KAZMAZ, Süleyman (1990). *Halk Kültürü Ürünlerinde Telif Hakkı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.
- KAZMAZ, Süleyman (1992). *Rize Yemekleri ve Yemek Kültürü (Halk Kültürü Alanında Bir Araştırma)*. Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.
- KAZMAZ, Süleyman (1994a). *Çayeli Geçmiş Günler ve Halk Kültürü*. Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- KAZMAZ, Süleyman (1994b). *Sarıkamış'ta Köy Gezileri I Kars Çukuru Köyleri (Halk Kültürü Alanında Araştırma ve İnceleme)*. Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- KAZMAZ, Süleyman (1994c). *Beyazsu Köyü (Bir Köy Araştırması)*. Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- KAZMAZ, Süleyman (1996). "Halkevleri ve Millî Kültür". *Türk Kültürü*. XXXIV/395: 159-170.
- KAZMAZ, Süleyman (1997). *Kastamonu Geçmiş Günler ve Küçük Sanat Hayatı*. Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- KAZMAZ, Süleyman (2000). *Barla Geçmiş Günler ve Halk Kültürü*. Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- KAZMAZ, Süleyman (2001a). "Halk Kültürüne Toplu Bir Bakış Düşünceler ve Değerlendirmeler". *Erdem Halk Kültürü Özel Sayısı II*. XIII/38: 295-325.
- KAZMAZ, Süleyman (2001b). *Rize-Çayeli Halk Kültürü Araştırmaları II (Küçük Sanat Hayatı)*. Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- KAZMAZ, Süleyman (2003). "Millî Kültür Sorumluluğu". *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. LXXXVI/622: 433-449.
- KAZMAZ, Süleyman (2004). *Yeni Bir Güneş Atatürk ve Anadolu Medeniyeti*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- KUTANOĞLU, Nilüfer (2018). *Süleyman Kazmaz'ın Halk Kültürüne Yönelik Çalışmalarının Derlenmesi ve Halk Bilimsel Açısından İncelenmesi*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- TAN, Nail. (2013). "Romancı, Halk Kültürü Araştırmacısı Süleyman Kazmaz", *Folklor/Edebiyat*. 74: 261-263.
- TOYGAR, Kâmil (2009). "Süleyman Kazmaz'ın Hayatı ve Eserleri". *Süleyman Kazmaz'a Armağan*. (hzl. Kamil Toygar - Nimet Berkok Toygar). Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları: 3-42.

İnternet Kaynakları

- "Süleyman Kazmaz". *Biyografya Türkiye Ünlüleri İnternet Ansiklopedisi*. (Erişim Tarihi: 30.01.2018). <http://www.biyografya.com/biyografi/13199>
- KÜÇÜKYILDIZ, Damlanur (2018). "Süleyman Kazmaz". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü II*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi. (Erişim Tarihi: 22.05.2019). http://teis.yesevi.edu.tr/index.php?sayfa=madde_detay&md=654ad60ebd1ae29cedc37da04b6b0672.5d36f09491d8f8b7

